

WERKGROEP BOUWHISTORIE DEVENTER

HOTEL DE VISCHPOORTE

NIEUWE MARKT 40

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	1
Aanleiding voor het onderzoek	3
1. De historie van het pand	4
2. De bouwhistorische verkenning	9
3. De Vispoort	12
3.1. Korte geschiedenis van de Vispoort	12
3.2. Het vers op de Vispoort	15
3.3. Waar gebeurd: De soldaat die een vrouw bleek te zijn	16
4. Geraadpleegde bronnen	17

Inleiding

In het najaar van 2007 is de Werkgroep Bouwhistorie Deventer opgericht, na vooroverleg tussen de besturen van de Stichting Oud Deventer, de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (afdeling Zuid-Salland – IJsselstreek – Oost-VeluwezooM) en de Vereniging Oud Deventer.

De Werkgroep heeft zich ten doel gesteld om

- de historisch interessante bebouwing in de gemeente Deventer te onderzoeken;
- de bouw- en bewoningsgeschiedenis hiervan te inventariseren;
- de samenhang in deze bebouwing in kaart te brengen;
- de informatie door middel van rapportages inzichtelijk te maken voor een breed publiek;
- mede daardoor draagvlak te verkrijgen onder de burgers van de gemeente Deventer voor het belang van bouwhistorisch onderzoek.

Eigenaren en bewoners van panden die mogelijk bouwhistorische elementen bevatten kunnen een beroep doen op de expertise van de Werkgroep.

Leden van de Werkgroep zijn vrijwilligers uit diverse disciplines met een grote verscheidenheid aan kennis en ervaring. Ze zijn gemotiveerd om het onderzoek uit te voeren en daartoe samen te werken met professionals op het gebied van bouwhistorie, monumentenzorg en archeologie.

De gegevens van de onderzoeken worden door de Werkgroep bewaard. Betrokken partijen ontvangen een digitale of, indien gewenst, een analoge kopie. Via de website worden de gegevens ook ter beschikking gesteld aan geïnteresseerde derden.

De Werkgroep beschikt niet over eigen financiële middelen. Voor hulpmiddelen, nodig voor de onderzoekstaken, heeft de Stichting Oud Deventer in 2008 een bescheiden startbudget toegekend. Voor de maandelijkse bijeenkomsten maakt de Werkgroep gebruik van gratis beschikbaar gestelde vergaderruimten.

Aan deze publicatie werkten op vrijwillige basis de volgende leden van de werkgroep mee: Aly Dijkstra-Kruit, Henk Gelderloos, Ins Grevers, Janleo van de Laar, Herman Lubberding en Jeanne van der Vegt.

Petra van Bohemen en Evelien Verkerk (Historisch Museum Deventer) stuurden de afbeeldingen uit de collectie van het museum, en Cees Tromp en Henk Koopman (SAB) beeld- en kaartmateriaal.

De Archeologische Dienst Deventer stelde gegevens uit het onderzoek van Derk Schütten naar de verdedigingswerken van Deventer beschikbaar en leverde de kaart van Deventer (afb. 1).

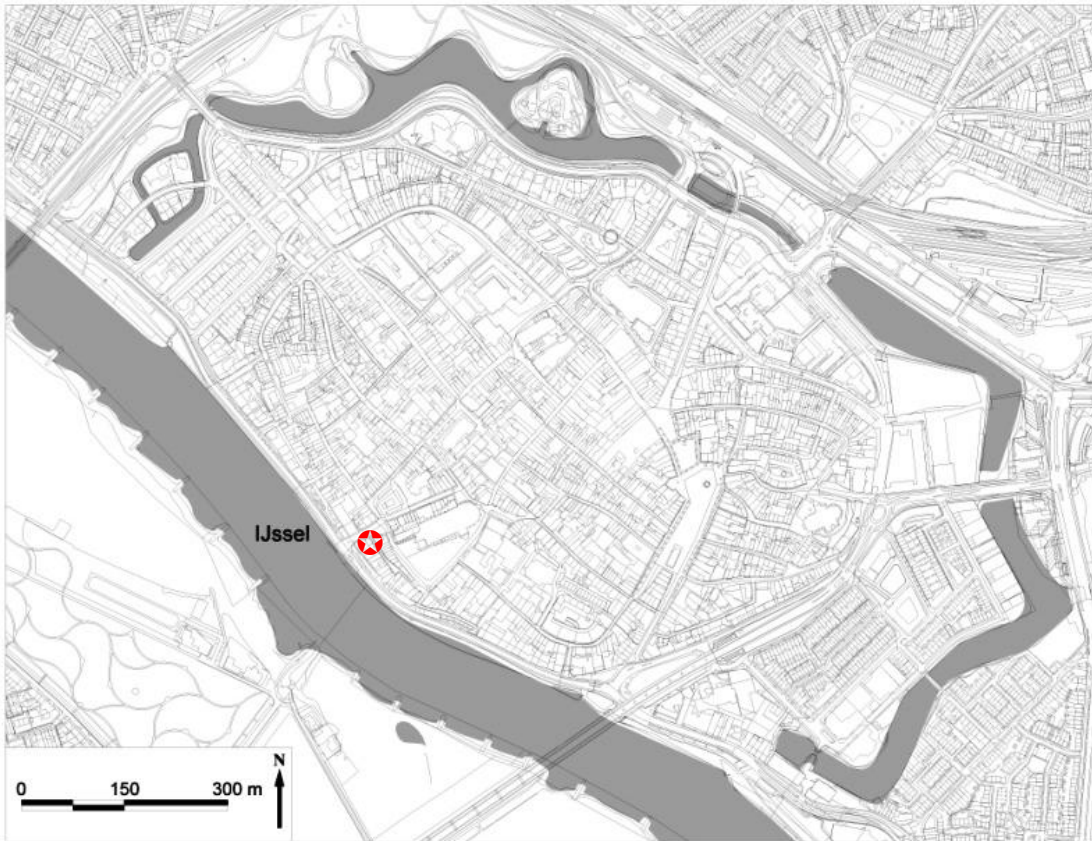
De heer M. Meijer leverde uit zijn collectie de foto van afb. 12.

Davy Kastelein (AWN) maakte de kaart van afbeelding 3.

Aly Dijkstra-Kruit verzorgde de redactie en opmaak.

Werkgroep Bouwhistorie
Pothoofd 226
7411 ZG Deventer

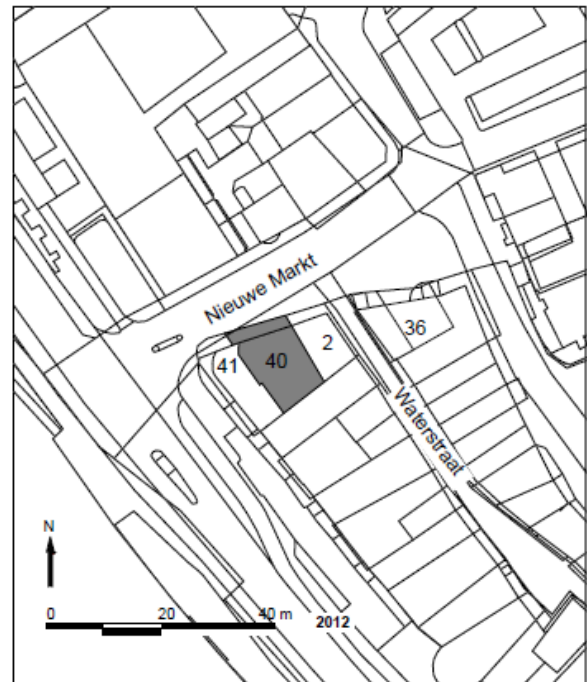
awn18.aly@xs4all.nl
www.deventerbouwhistorie.nl

Afb. 1. De kaart van Deventer. Nieuwe Markt 40 bij

Afb. 2. Uitsnede uit de kadastrale kaart 1832.
De zwarte blokjes geven de betreffende percelen aan.

Afb. 3. Uitsnede uit de kadastrale kaart 2012.
In grijs het perceel.

Aanleiding voor het onderzoek

Begin 2011 ontving de Werkgroep Bouwhistorie Deventer een e-mail van de stadsarchivaris, Hylle de Beer. Hij stuurde een verzoek door van de eigenaar van Hotel de Vischpoorte, en dat verzoek luidde als volgt:

“Ik ben de eigenaar van Hotel de Vischpoorte aan de Nieuwe Markt 40 te Deventer en zou graag meer informatie willen over de historie van het pand. Veel gasten vragen er naar en zelf wil ik het ook graag weten.

Het is een Rijksmonument en erg oud. In de kelder bevindt zich bijvoorbeeld nog een waterput. De oudste bestemming die ik ken is dat het een trafiek geweest is en wel een suikerveredelingsbedrijf. Eén van de twee in Deventer. Ik weet niet of het om Van Calcar gaat want dat was ook een suikerraffinage bedrijf. Verder heeft er een (joodse) slager in gezeten, een tabaksgroothandel, studentenhuis en een adviesbureau. Sinds 2005 is het een hotel.

Kunt u mijn vraag doorsturen naar de leden van de Bouwhistorische Werkgroep om te kijken wat de mogelijkheden zijn? Peter van den Hengel.”

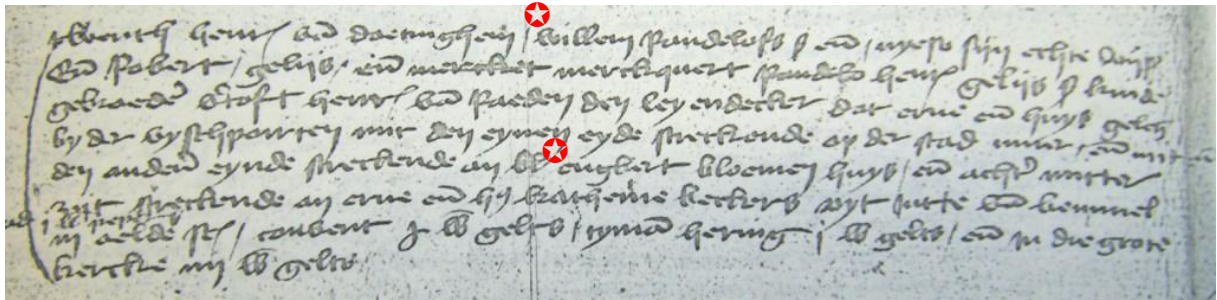
De werkgroep heeft positief gereageerd op dit verzoek.

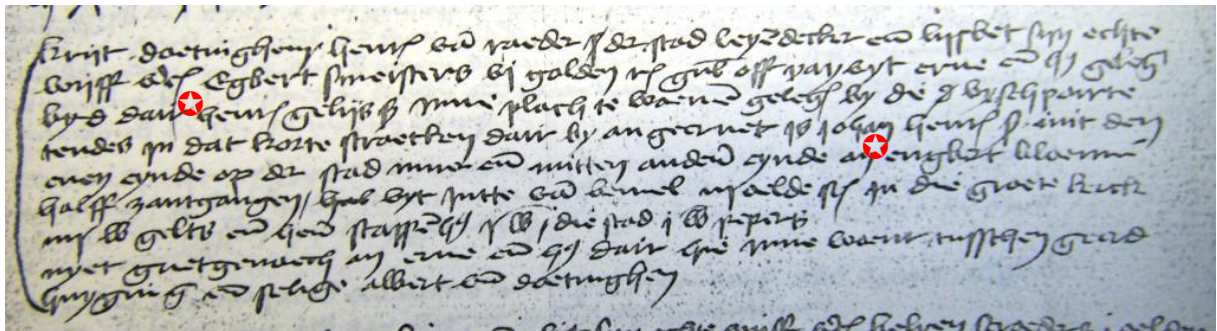
Afb. 4. Deel van de prent van Claes Jansz. Visscher: *Stadsgezicht van Deventer*, 1615. Links van de Lebuïnuskerk de massieve torens van de Vispoort. (Historisch Museum Deventer)

1. De historie van het pand (sectie E-1271/1272)

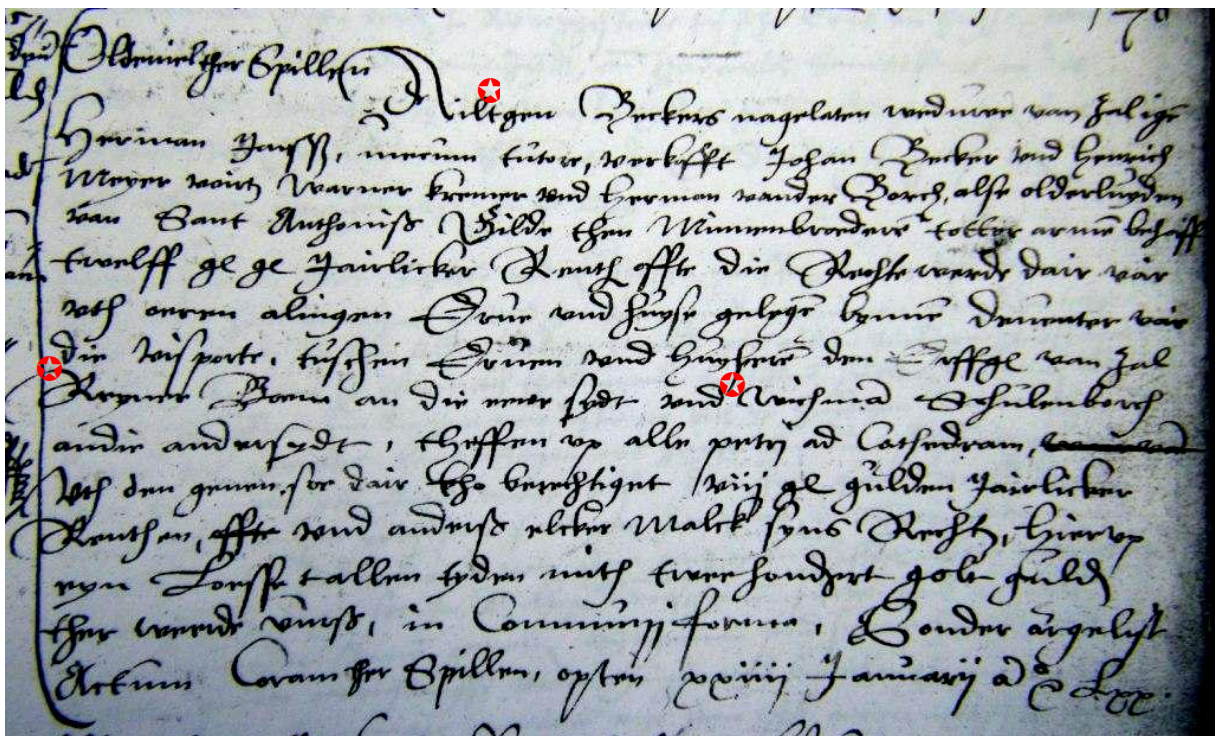
De vroegste gegevens in het stadsarchief stammen uit 1445.

Afb. 5. Akte uit Renunciatieboek, 18.01.1445, met ✱ de namen van Willem Randelof en Engbert Bloeme. (SAB)¹

Afb. 6. Akte uit Renunciatieboek, 24.02.1446, met ✱ de namen van Hendrik Gelijss en Engbert Bloeme. (SAB)

Afb. 7. Akte uit Renunciatieboek, 24.01.1570. Met ✱ de namen van Ailtgen (Aalken) Beckers, nagelaten weduwe van zaliger Herman Janss., Rejer Boem en Wichman Schulenborch. (SAB)

¹ SAB: Stadsarchief en Atheneumbibliotheek Deventer.

In 1649 krijgt Megtelt Beeltsnijders (☀), weduwe van Berent Egberts, het huis aan de Vispoort overgedragen van de erfgenamen van wijlen Gerhard Struijck, gedeputeerde van Drente.

Het is het huis tussen het hoge huis aan de Waterstraat (nu Nieuwe Markt hoek Waterstraat) en het Trepken aan de andere kant (nu onderdeel van het hotel) (afb. 8 en transcriptie).

Cameraar Nijlandt, Quadacher, schepenen . Wolterus Sichterman vdt ende secretaris, als
 volmachtiger van den edele Joan Struijck secretaris der landtschap Drente, Wijnant Struijck
 ant rentmr. des stigts. Dickeninge, Jan Struijck van Steenbergem, schultes tot Havelte ende
 Vledder, Anna Struijck wed. Boomsma ende jr. Galem van Westenbeek. lieutenant voor zijn
 excellentie Den Prince van Portugal, als man ende voogt van Alijt Struijck, alle als
 erfgenamen. van wijlen den E. Gerhard Struijck gedeputeerde state der landtschap Drente
 ende wijlen Magtelt van Steenbergem, **opgedragen aen Megtelt Beeltsnijders wed. van
 zal.(zaliger) Berent Egberts** ende desselfs erfgenamen. haerer constituenten **huis ende
 erve met sijn toebehoir**, regt ende geregtigeit, staande ende **gelegen bij den Vispoorte ,
 alhier tusschen huyseren van Abraham Slecht, wesende het hoochuis van de
 Waterstraete ende Arend Claessen, het Trepken gent** (genoemd) **aen de andere zijde.**
 Vertegen etcera uijt Zijnde de volmacht door den comparant in originali iss ver-
 toont ende waerde getekent , gepasseert van Philipp Herman Schigard, schultes tot Meppel
 Coldeveen ende Nieveens. Den 2 Aprilis, lestleden ; sonder argelist . Actum coram,
 cam Nijlandt, schepenen. Den 8 April 1649.

Afb.8. Straatboek, ID0722, inv. 111, folio 343-2 van 8 april 1649. (SAB)

De transcriptie luidt:

Cameraar Nijlandt, Quadacher, schepenen . Wolterus Sichterman vdt ende secretaris, als
 volmachtiger van den edele Joan Struijck secretaris der landtschap Drente, Wijnant Struijck
 ant rentmr. des stigts. Dickeninge, Jan Struijck van Steenbergem, schultes tot Havelte ende
 Vledder, Anna Struijck wed. Boomsma ende jr. Galem van Westenbeek. lieutenant voor zijn
 excellentie Den Prince van Portugal, als man ende voogt van Alijt Struijck, alle als
 erfgenamen. van wijlen den E. Gerhard Struijck gedeputeerde state der landtschap Drente
 ende wijlen Magtelt van Steenbergem, **opgedragen aen Megtelt Beeltsnijders wed. van
 zal.(zaliger) Berent Egberts** ende desselfs erfgenamen. haerer constituenten **huis ende
 erve met sijn toebehoir**, regt ende geregtigeit, staande ende **gelegen bij den Vispoorte ,
 alhier tusschen huyseren van Abraham Slecht, wesende het hoochuis van de
 Waterstraete ende Arend Claessen, het Trepken gent** (genoemd) **aen de andere zijde.**
 Vertegen etcera uijt Zijnde de volmacht door den comparant in originali iss ver-
 toont ende waerde getekent , gepasseert van Philipp Herman Schigard, schultes tot Meppel
 Coldeveen ende Nieveens. Den 2 Aprilis, lestleden ; sonder argelist . Actum coram,
 cam Nijlandt, schepenen. Den 8 April 1649.

Hoek Waterstraat E-1270	Nieuwe Markt 40 E-1271	Trepken E-1272	Datum	Bewoners
	Engbert Bloeme	Willem Randelofs	18-01-1445	
		Henrick van Raeden		
	Engbert Bloeme	Hendrik Gelijss(en)	24-02-1446	
Lumme Lubbertssen	Herman Hermanssen	Henrick Gelijssen	30-05-1449	
	Geert Hermanssen			
	Henrick Hermanssen			
	Volter Boele			
Derick Slechter	Johan Goltsmijt		30-01-1526	
	Jan Goldsmidt	Thonis Blauwe	05-02-1536	
		Johanna Schulenberch, wed. Albert Schrijner		
Reijner Boem	Hermen (Becker)Janssen	Henrick Monter	23-04-1550	
	Herman Becker	Derick ter Stalle	18-11-1553	
Reijner Boem	Herman Janssen Becker		14-11-1555	
	Herman Becker	Geese Schulenborgh	30-03-1556	
Reijner Boem	Aelken Becker	Wichmans Schulenborch	24-01-1570	
Wed. Berens	Aelken Becker, wed. Herman Becker	Wijchman ter Schulenborgh	11-09-1579	
	Wilhelm Koster			
Cornelis Boem	Johan Steenbergen	Wichman ter Schulenborch	05-01-1589	
		Willem Henrixen en Fenna Schulenberch		
		Jan Otzen (bewoner)	25-06-1613	
	Anna Wijchmans, wed Willem Hendric, huisfr van Jan Egberts			

	Jan Gosens (Jan met verstand)		02-02-1632	
	Berent Egberts		08-04-1649	
Abraham Slecht	Machtelt Beeldsnijders wed. zal. Berent Egberts	Arent Claessen	08-04-1649	
	De erfgenamen van Berent Egberts te Marle			
	Cornelis Hagedoorn			
	Jan Derxen Legebeek			
	Arent Avink		20-06-1699	
	Jan Albertus van Tongeren		17-10-1788	
	Harmen Bessem Willemsen		01-02-1799	
	Hendrik Jan van Beek, koopman			Joh. Margaretha Bessem, wed. H.J. van Beek
	Maria Have en consorten. Wed. Willem van Beek			Johanna Margaretha, Johanna Maria, Hendrik Jan en Maria van Beek
Jan Willem Brinkgreve, koopman	Willem Bessem	Koopman	1832	
	Johannes Marinus	Logementhouder	1880	Bernardus Dirk van Beest
	Ludwig Holle	Winkelier	1885	Ludwig Holle van 1883 –1888
	Lambertus Assenberg	Bakker	1889	
	Falk van Spiegel	Vleeschhouwer	1889	
	J en S, en R.A. Cohen	koopman in suikerwerken	1890-1899	J en S, en R.A. Cohen
	Barthold Gerard Scholten	Vleeschhouwer	1902	B.G. Scholten 1902 – 1915

	Jan Schokkenkamp Spekslager	1916	wed. Schokkenkamp-van Wijngaarden, W.H.Scholten, wed. E.J.H. Scholten- Muijderman, H.J.Scholten, J.L. Schokkenkamp
	Kantoor R.J. Stokvis en zn.	1919 –1921	T. Smit
	Kantoor Stokvis	1922	
	Kantoor fa. Koning	1924 - 1928	T. Smit en H. Scheertstra
	Rudolf Ankersmit	1928	
	Firma J. Koning	1933	
	Firma Mensink en Leurink Grossiers in Rookartikelen	1937	
	L. Mensink	1938-1939	
	Lambertus Mensink Koopman	1943	
	Lambertus Mensink Koopman	1946	
	 bouwval	1948	
	Marinus Cornelis Heemskerk	1976	
	Stichting Instituut voor de opleiding van Makelaars in onroerende goederen	1976	
	Gerrit Pruijsen Makelaar	1978	
	Johannes Hoekstra Incasso specialist	1985	
	Stichting de Specht	1986	
	Simon van der Zee	1986	
	Stichting Armevast, Deventer	1987	restaurant huurder R.W.M. van der Laan
	Ping Ping cadeauartikelen	1998	
	P. van den Hengel	2005	Hotel

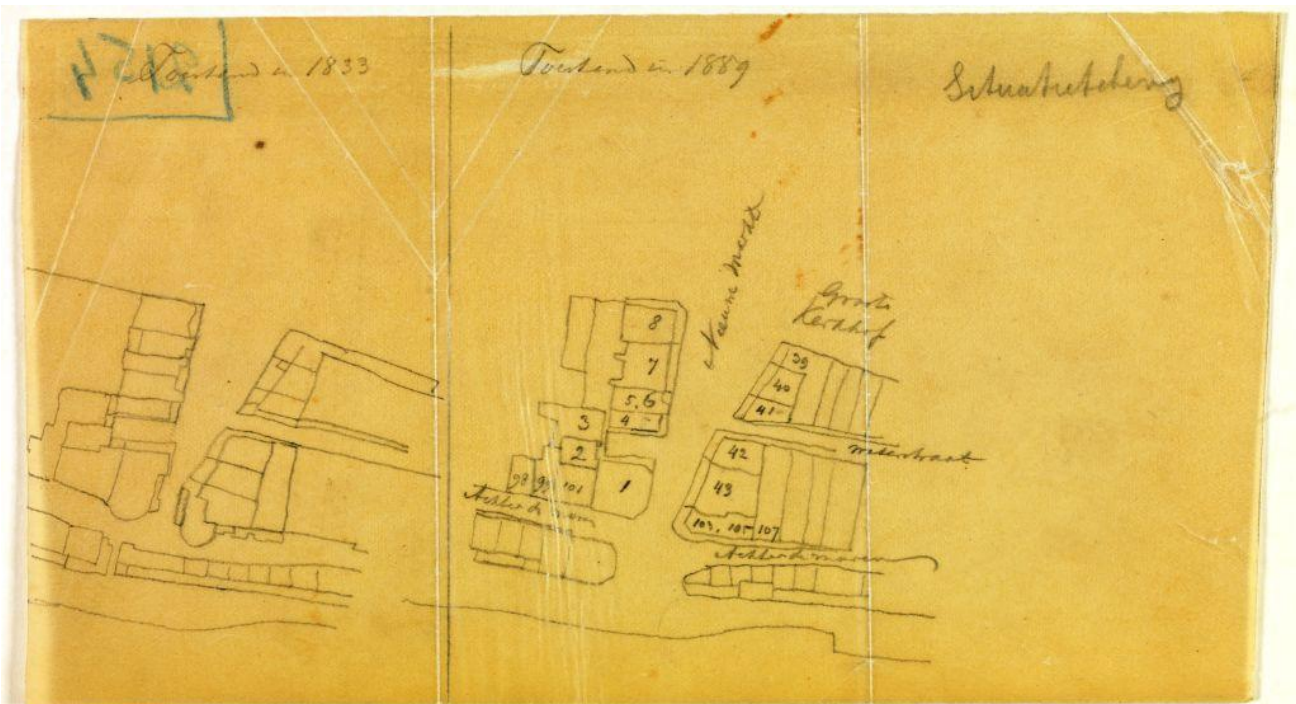
Afb. 9. Uitsnede uit de kadastrale kaart 1832. De zwarte blokjes op de percelen geven het huidige pand Nieuwe Markt 40 aan.

In 1832 was het huis op de hoek van de Waterstraat (E-1270) eigendom van Jan Willem Brinkgreve, koopman. De beide panden daarnaast (E-1271/1272, nu Nieuwe Markt 40) behoorden toe aan Willem Bessem, koopman.

De ronde toren aan de oostkant (E-1273) was van Albert Paalman, tuinman.

De bovenruimte van die toren, het deel boven de poort en de bovenruimte van de westelijke toren waren eigendom van de Stad Deventer.

In de ronde toren westzijde (E-117) was Jan Berend Kortbeek, koekbakker, gehuisvest.

Afb. 10. Schets van 1889: Bebouwing rond de Vispoort in 1833 en 1889, met de huisnummering van 1889. (SAB)

Op het schetsje (afb. 10) is duidelijk te zien dat de toegang vanaf de rivier op het deelkaartje 1889 sterk is verbreed en dat de binnenste stadspoort is afgebroken (1838).

2. De bouwhistorische verkenning

Het pand is een Rijksmonument (12704).

Oorspronkelijk was er sprake van twee woningen, die waarschijnlijk eind 18^e of begin 19^e eeuw zijn samengevoegd.

Afb. 11. Vispoort / Nieuwe Markt 40 bij hoog water in 1926. (SAB)

De bouwdoSSIERS van het pand in het Stadsarchief dateren van na de Tweede Wereldoorlog. Daaruit blijkt dat er een aantal keren bouwwerkzaamheden hebben plaatsgevonden. In juli 1946 diende de heer L. Mensink bij de gemeente een verzoek in voor een bouwvergunning.

Doel van die verbouwing was het herstel van oorlogsschade. Die verbouwing is waarschijnlijk niet snel gebeurd, want in 1948 staat het pand nog vermeld als “bouwval”.

Afb. 12. Panden vanaf hoek Waterstraat richting IJssel na het bombardement van 1945. (Collectie M. Meijer)

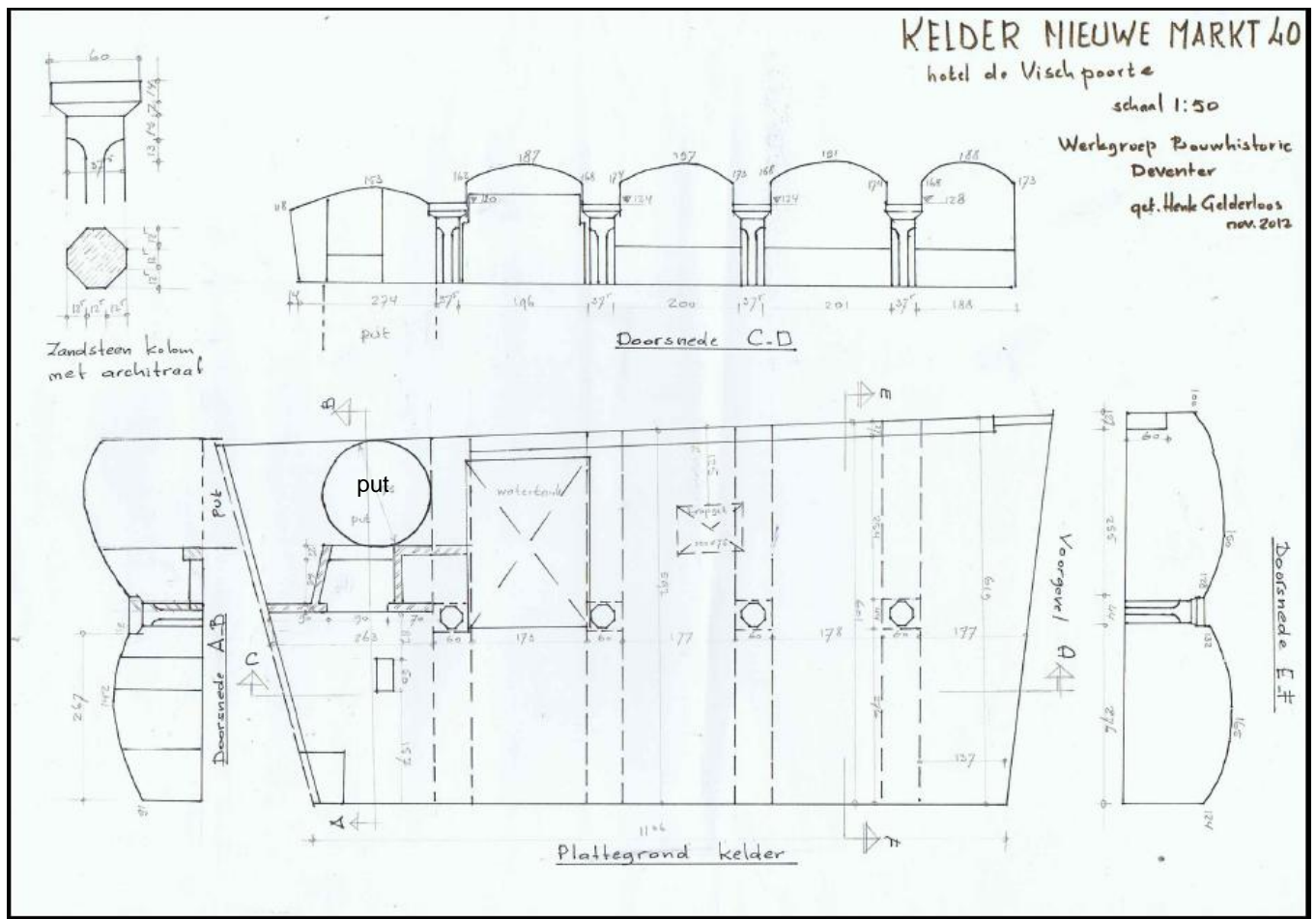
Blijkbaar is het later wel opgeknapt, want in 1976 is er een makelaarsopleiding in gevestigd. Begin 1987 dient de heer R.W.M. van der Laan een aanvraag in voor de verbouwing van het gebouw tot (Mexicaans) restaurant. Ten tijde van die aanvraag staat het pand omschreven als 'pakhuis'. Het Oversticht (Welstandscommissie Overijssel) en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg geven hun fiat voor de verbouwing en medio 1987 wordt de vergunning verleend.

In 1998 is in het pand een zaak in cadeauartikelen gevestigd; dan wordt namelijk een vergunning afgegeven voor het aanbrengen van een reclamebord "Ping Ping cadeauartikelen".

In 2005 krijgt het pand een hotelfunctie; de wooneenheden worden verbouwd tot hotel met dienstwoning. In 2006 wordt de dienstwoning veranderd in een logiesappartement.

Het enige deel van het pand dat onderzocht kon worden was de kelder.

De kelder geert in de plattegrond vanaf de voorgevel; vooral het eerste vak wijkt af van een rechthoek. Hij telt vijf vakken, gescheiden door paren gordelbogen. De zandstenen zuilen steunen de bogen in het midden, troggewelven sluiten het geheel.

Afb. 13. Plattegrond van de kelder. (tekening Henk Gelderloos)

In het tweede vak bevindt zich rechts een lage gemetselde bak, in het derde vak rechts mondt het huidige trapgat uit.

In het vierde vak bevindt zich rechts een gemetselde bak of waterkelder die de halve travee vult. Naast deze bak zit een weggebogen stuk metselwerk tegen de keldermuur, waarvan de functie onduidelijk is.

In het laatste vak bevindt zich rechts een gemetselde put met een onregelmatige plattegrond, die haar kruisbandgewelf heeft ter hoogte van het keldergewelf en zichtbaar is door een in de wand ingebroken gat. De bodem van de put is zichtbaar en bevindt zich ongeveer anderhalve meter onder de keldervloer. Aangezien het niet-archeologen wettelijk niet is toegestaan te graven blijft de eventuele inhoud van de put voorlopig onbekend.

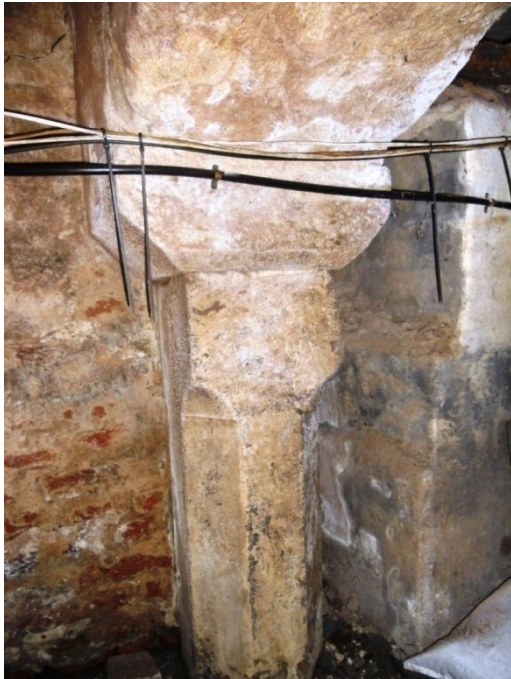
Afb. 14. Put. (foto Henk Gelderloos)

Afb. 15. Kruisbandgewelf. (foto Henk Gelderloos)

Ter hoogte van de beerput is tussen de laatste zuil en de achtergevel een muur gemetseld, waarin een deuropening is vrijgelaten. De ruimte tussen muur en beerkelder lijkt te hebben gefungeerd als kast.

De keldervloer is deels geplaveid met estrikken², maar lijkt te zijn verhoogd, want de voet van de kolommen is niet zichtbaar. De kolommen zijn vierkant, maar gaan in het midden over op een zeshoek via gewelfde kapellen.

Afb. 17. Tussenkolom. (foto Janleo van de Laar)

Afb. 16. Kolom. (foto Janleo van de Laar)

² Estrikken zijn antieke plavuizen.

3. De Vispoort

3.1. Korte geschiedenis van de Vispoort

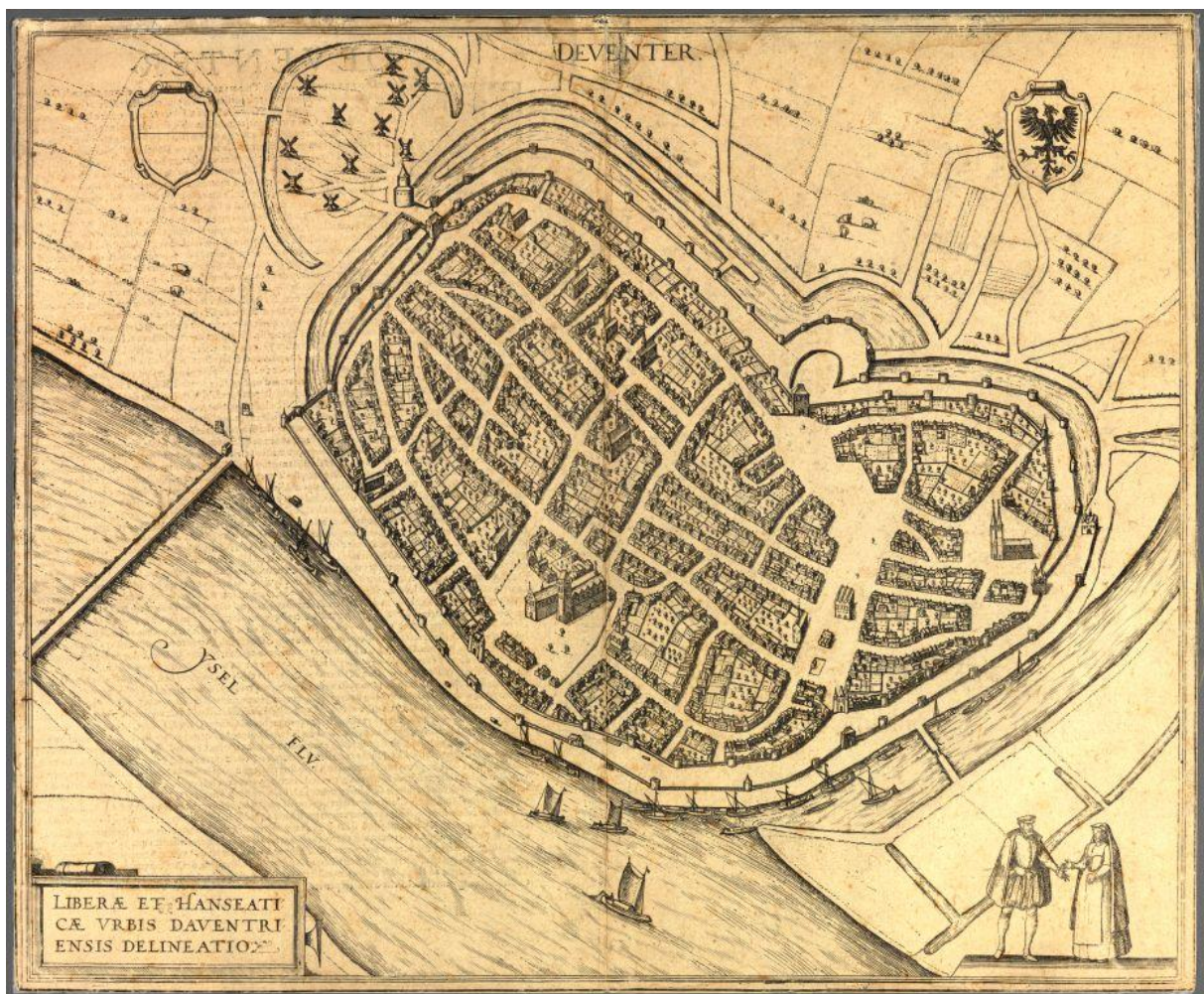
Rond 1230 werd een bakstenen muur op de wal rond Deventer gebouwd, in de plaats van een aantal voorgangers. Ook werd toen de wal verbreed en verhoogd.

Tussen ongeveer 1300 en 1340 wordt de tweede stadsmuur met waltorens aangelegd, buiten de eerste muur en met een verlegde en bredere gracht.

De Binnen- en Buiten-Vispoort (of Grote en Kleine Vispoort) maakten deel uit van die dubbele ommuring. De Vispoort wordt in 1337 voor het eerst genoemd in de cameraars(stads)rekeningen, onder de naam Dijkpoort, samen met de Zandpoort en de Brinkpoort.

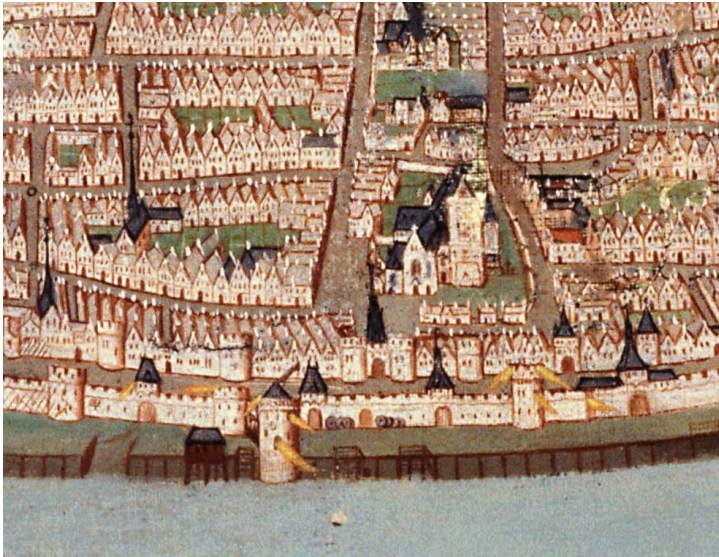
De Buitenpoort is in 1616 van de grond af opnieuw opgetrokken. Bij de aanleg van de vesting (vanaf 1596) is de buitenste stadsmuur grotendeels afgebroken, maar het deel langs de IJssel en de haven is inclusief de poorten lang blijven staan en later toch verwijderd. In 1799 zijn er onderhandelingen geweest over het gebruik van de Vispoort als militaire gevangenis; de gemeentelijke overheid heeft in 1806 een huurcontract daarvoor afgesloten).³

De Binnen-Vispoort is in 1838 afgebroken.

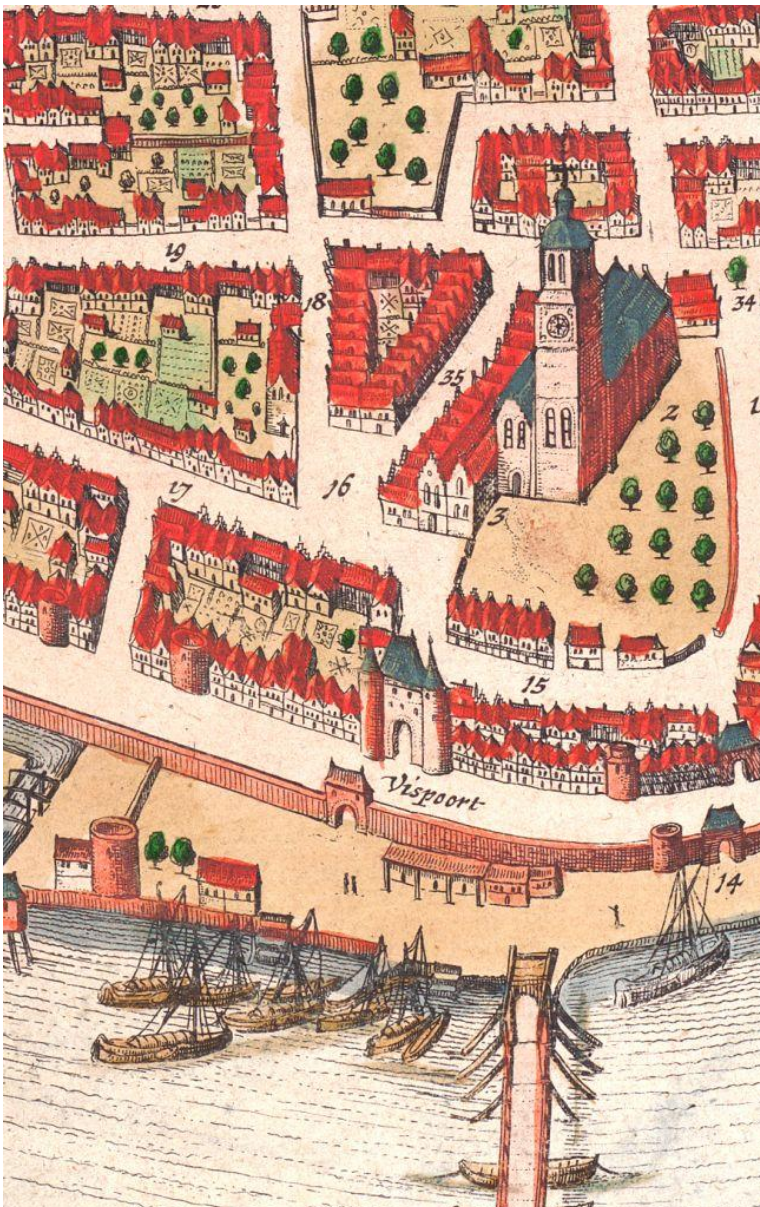
Afb. 18. Jacob van Deventer, Atlaskaart uit civitatis orbis terrarum, 1572 . (SAB)

³ Stadsarchief ID0692.

Afb. 19. Uitsnede uit het schilderij
Beleg van Rennenberg 1578.
(Historisch Museum Deventer)

Ter hoogte van de Vispoort wordt door de Spaanse troepen vanuit de waltorens van de buitenste stadsmuur en de toren aan de kade geschoten op de belegerende troepen van Rennenberg.

Afb. 20. Uitsnede uit de ets
Daventria Vernacule Deventer,
Jan Willemsz Blaeu, 1630. (SAB)

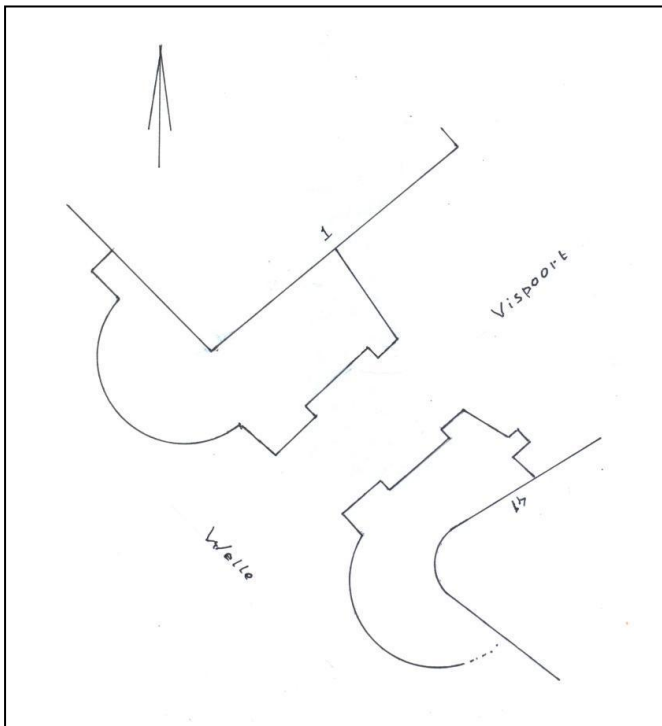
Aanlanding van de schipbrug tussen de Vispoort en de Duimpoort, en schepen aan de kade vóór de Vispoort.

Afb. 21. H.A. Noordijk (1785-1860): De voormalige Binnen-Vispoort, gezien vanaf de stadszijde, afgebroken in 1838. De poort heeft een hoog leien dak; de twee schoorstenen zitten met stangen vast aan het dak. Aan deze poort hing destijds het walvisbot. (Historisch Museum Deventer)

Afb. 22. Walviswervel, voorheen bevestigd aan de Vispoort, afkomstig uit het Kabinet van Zeldzaamheden (Historisch Museum Deventer)

Afb. 23. Tekening van de Binnen-Vispoort (onderzoek 1969). (ingemeten en getekend door Herman Lubberding)

In 1969 vond er een reconstructie plaats van de riolering en bestrating bij de Binnen-Vispoort. Daarbij kwam een deel van de bakstenen poort uit de 14^e eeuw vrij te liggen. De restanten zijn ingemeten en ingetekend (afb. 23), en de waarnemingen zijn in opdracht van de Dienst Openbare Werken gevisualiseerd in de nieuwe bestrating. Dat is nog steeds te zien.

3.2. Het vers op de Vispoort

Op de Grote of Binnen-Vispoort stond een vers van twaalf regels, vermeld door Dumbar.⁴

GHY PETRI KNECHT LOOFT
DEN YSSEL GODT DIET HOOFT
EN HEER VAN ALLES IS
WINS ZEGEN IS HET NET
WAER ME DAT WORT BESET
DE LONGELOSE VIS

DIES BRENGT DEN ZEGEN ME
HET KOUDT BESCHUBDE VEE
EN WORT HIER BIJ VERBUI
VOORT RONT METALSE SCHAT
DIET LUST GAET DESEN PADT
HIJ WIJST U IN EN UIT

Afb. 24. Gevelsteen in de Grote of Binnen-Vispoort. (Historisch Museum Deventer)

Boven dit vers stond het stadswapen van Deventer.

Beschrijving van het stadswapen

Op een gouden veld ziet men een zwarte adelaar met de kop naar rechts gewend (dat betekent voor de toeschouwer naar links), met rode bek, tong en klauwen. Het wapenschild wordt bekroond door de Rooms-Duitse keizerskroon en vastgehouden door twee geharnaste krijgslieden, die zijn getooid met een wit-rode sjerp. In hun hand houden zij een lans, die is voorzien van een wit-rode wimpel en aan de schacht van een wapperende banier met het wapen van de stad.

De keizerskroon die het wapen dekt, is afgebeeld naar de enige nog bestaande Duitse keizerskroon, namelijk die van keizer Rudolf II (1576-1612), die gemaakt is in 1602. Daarom zijn ook de geharnaste krijgslieden afgebeeld naar de stijl van die tijd.

Afb.25. Stadswapen van Deventer.

De officiële omschrijving van het wapen door de Hoge Raad van Adel luidt als volgt:
In goud, een adelaar van sabel, gebekt, getongd en gepoot van keel; het schild gedekt met de keizerlijke kroon van het Heilige Roomse Rijk en gehouden door twee geharnaste krijgers met sjerp van wit en rood, houdende in de andere hand een lans voorzien van een wimpel van wit en rood aan de broekzijde in beslag genomen bij wijze van banier door het wapen.

⁴ Dumbar 1732.

3.3. Waar gebeurd: De soldaat die een vrouw bleek te zijn

Jacobus Revius (Jacob Reefsen) (1586-1658) schreef de boeken over de geschiedenis van Overijssel in het Latijn. Budé e.a. hebben gezorgd voor de hertaling ervan in modern Nederlands.⁵

In boek V beschrijft Revius de periode van het beleg van Deventer door Rennenberg (augustus 1578) tot het einde van 1618, toen de nationale Synode van Dordrecht in volle gang was. De vertaling is voorzien van (beknopte) zakelijke en historische annotaties.

Onderstaande teksten zijn afkomstig uit Budé: *Licht op Deventer. De geschiedenis van de provincie Overijssel en met name van de stad Deventer.*

In datzelfde jaar (1616) werd in Deventer de Vispoort gerestaureerd.

Aan deze onderneming had een bekwaam meisje haar medewerking verleend. Zij had zich als man verkleed en dienst genomen bij de compagnie van Jacob van den Eynde. Een korte uitwijding over haar is hier op zijn plaats. Zij was de dochter van hopman Simon Porta, die kapitein was op een boot die op de Rijn patrouilleerde niet ver van het bolwerk Schenk. Onder de naam Catharina Simons had zij zich als dienstmeid verhuurd aan een inwoner van Nijmegen (of, zo herinner ik mij gehoord te hebben van de luitenant van Van den Eynde, aan iemand van adel van buiten de stad). Toen haar diensttijd verstreken was, vertrok zij buiten medeweten van haar vader en haar baas, vermomd als man, noemde zich voortaan Simon Porta en leerde het beroep van schoenlapper. Maar toen zij daar genoeg van kreeg, probeerde zij het als steenhouwer, een beroep waarin zij het ver bracht. Daarna legde ze, omdat zij meer belangstelling had voor een militaire loopbaan, de eed af bij genoemde hopman Van den Eynde, wiens compagnie destijds als garnizoen in Deventer lag. Daar gaf zij tijdens de genoemde restauratie van de Vispoort blijk van haar voortreffelijke deskundigheid. Toen zij vandaar naar Rees (tussen Wesel en Emmerich, AD) werd overgeplaatst, bleef haar militaire ambitie onaangetast. Ook daar gaf zij bij de bouw van een nieuwe kerk een prachtig staaltje van haar deskundigheid. Telkens als zich daartoe een gelegenheid voordeed liet zij aan haar vader de groeten overbrengen van diens zoon. Die antwoordde steevast dat hij geen zoon had, maar wel een dochter die misschien nog ergens leefde, maar dat hij geen idee had waar die heen was gegaan. Allerlei vermoedens over haar kwamen bij de vader op: dat zij er met een minnaar vandoor was gegaan of dat zij door haar baas ontmaagd was en daarna om zeep gebracht. Maar zekerheid over haar had hij nooit kunnen krijgen, omdat zij haar sekse aan niemand verklapt had en ook nooit iemand iets aan haar gemerkt had. Toen zij tenslotte in Rees in 1625 ziek werd en overleed, werd het geheim tengevolge van vrouwelijke nieuwsgierigheid onthuld. Omdat zij namelijk geen baard had zeiden de vrouwen wel eens smadelijk dat die persoon een eunuch leek en zo kwam het dat het lijk ontbloot werd en men ontdekte dat het een vrouw was. Dit werd meteen aan de vader gerapporteerd. Door ziekte was hij evenwel verhinderd om haar begrafenis bij te wonen. Men wachtte nog twee dagen extra op zijn komst, maar toen daar geen hoop meer op bestond, heeft men de begrafenis laten doorgaan. Zij werd met alle militaire eer ter aarde besteld in de nieuwe kerk waar zij zelf nog aan meegebouwd had.

⁵ Budé e.a. 1995.

In de stoet liep het voltallige stadsbestuur van Rees en alle hoplieden die op het vaste land of op de Rijn dienst deden. Verder waren er nog tallozen die van heinde en verre op dit nieuws waren afgekomen. Door dat al had zij een luisterrijke begrafenis. De magistraat liet ter nagedachtenis aan dit voorval met een kostbare grafsteen het graf van deze Amazone bedekken, met een opschrift over haar levensloop.

In voetnoot 500 staat de volgende aanvulling.

Over de in 1945 geheel vernielde kerk van Rees, schrijft de stadsarchivaris, H. Terlinden, in zijn boek "400 Jahre reformierte Kirchengemeinde Rees" het volgende:

"Mit dem Bau der eigenartigen, nach dem Vorbild von Deventer errichteten Kirche wurde 1623 begonnen. 1624 wurde der Kirche eingeweiht. Ursprünglich für die reformierte holländische Besatzung erbaut, wurde dieselbe auch der reformierten Zivilgemeinde zur Verfügung gestellt...Zu dem Aufbau der Kirche wurden neben zivilen Handwerkern auch geeignete Kräfte der Besatzungstruppen eingesetzt. An den Steinmetzarbeiten beteiligte sich auch ein gewisser Simon Poort, der sich wegen seiner Befähigung groszer Achtung und Beliebtheit erfreute. Gerade nach Fertigstellung der Kirche wurde der Bildhauer Poort vom Tode überrascht. Erst jetst stellte sich heraus, dasz der Verstorbene eine weibliche Person war. Jahrelang hatte dieses Mädchen Katharina Poort im Soldatenrock unerkannt unter den höllandischen Besatzungstruppen gelebt und gedient. Der Magistrat der Stadt Rees, die reformierte Gemeinde und die gesamte Garnison gaben der Toten das letzte Geleit. Der Magistrat liesz zur Erinnerung an das mutigen Mädchen ihre Gruft mit einem Grabstein decken, auf dem ihr Name und ihr Beruf eingemeiselt waren."

Helaas vermeldt Terlinden niet de bron voor zijn bericht. Mogelijk putte hij zijn informatie uit een ander document in het Stadsarchief van Rees.

In het boek van Houck komt hetzelfde verhaal voor in een iets andere vertaling.⁶

⁶ Houck 1901.

4. Geraadpleegde bronnen

Budé, A.W.A.M., G.T. Hartong & C.L. Heesakkers (red.), 1995: *Jacobus Revius, Licht op Deventer. De geschiedenis van de provincie Overijssel en met name van de stad Deventer*. Boek 5 (1578-1619), 132. Uitgeverij Verloren, Hilversum.

Dumbar, G., 1732. *Het kerkelyk en wereltlyk Deventer*.

Historisch Museum Deventer

- digitale collectie.

Houck, M.E., 1901. *Gids voor Deventer en omstreken*.

Stadsarchief Deventer:

- Renunciatieboeken
- Straatboeken
- Leggers van het Kadaster
- Adresboeken Deventer
- Bouwdossier E-1271/1272
- Het stadswapen van Deventer
- Beeld- en kaartmateriaal